


SKÆLSKØR SKÆPPEMAAL OG DØBEFONTEN I BÅSTAD

Af

Sigvard Preben Skov.

 Nordisk Kultur XXX har Victor Hermansen gjort Rede for Maale- og Vejeredskeer fra Fortiden og har der ogsaa omtalt det saakaldte Skælskørs Vartegn, der ifølge Præsteindberetningen fra 1754 er „en stiv Sjællands Alen og et gammelt Skæppemaal udhugget paa Kirkens nederste Hjørne og Grundsten paa Sydøsthjørnet“¹⁾. Om dette mærkelige Vartegn (Fig. 1) skriver Byens Topograf og Historieskriver, P. Friis Edvardsen, i sit Værk fra 1759 med den beskedne Titel: „En ringe Underretning om Schielschiør Kiøbstæds gamle og nu værende Tilstand, efter mange Venners Begiering aftvungen og endelig paa et Forsøg, saa vit mueligt var, af de gamle mutilerede Papirer, saa mange som pro tempore findes, extraheret af Peter Friis Edvardsen, Sogne-Præst til Schielschør, Schiørpinge og Faardrup, og Provst i Vester-Flacheberg Herred“:

¹⁾ Nordisk Kultur XXX, Maal og Vægt, P. 171.

Schielschiør Byes Var-Tegn eller Boe-Merke, hvad man skal kalde det, er een Alen og een Skæppe, udhuggen paa Kirkens nederste Hiørne og Grund Steen paa syd-ost Hiørnet, udvendig ved Choret, som hosfølgende Figur viser: hvoraf sluttes, at Negotie og Handel i Schielschiør har været til længe førend Kirkens Bygning, at der har været Borgerskab, Handel og Vandel i hedenske Tider, ja Kiøbmænd og

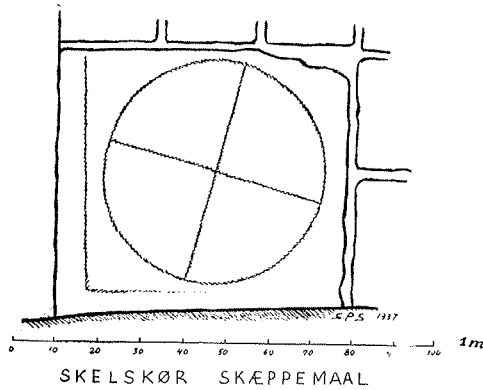


Fig. 1.

Øvrighed, før der blev Præst, uden hvad Hedenske Præster, de muelig har haft; Schielschiør Alen er en stiv Siellands Alen og vel derover; Skieppen er gammel Maal, da der gik 6 Skiepper til Tønden. Man veed at Siellandsk Alen har altid været den strengeste og stærkeste i gamle Dage, frem for Tydsk, Lybsk, Norsk, Jydsk og Gullands Alen; Alen maa i gammel Tid sterk have været i Brug i Schielschiør, da de udvalte den som Bye-Merke¹⁾.

¹⁾ P. Friis Edvardsen: Schielschiør Kiøbstæd, P. 176 (Sorøe 1759).

Skælskør Skæppemaal og Døbefonten i Båstad. 51

Det er dog ikke muligt at faa noget ud af disse Maalangivelser, idet Alenen er for kort, 56,5 cm i Stedet for 62,77, modsat P. Friis Edwardsen, der vel snarest mener, at den er for lang. Skæppemaalet siger intet, naar der ingen Højde angives. Paa dette Fænomen har hverken Friis Edwardsen eller Victor Hermansen givet nogen Forklaring.

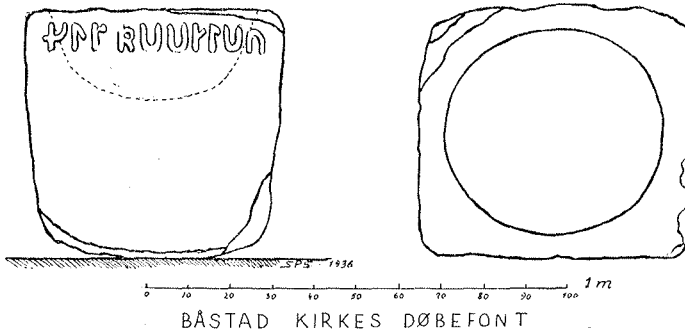


Fig. 2.

Medens de fleste skånske Døbefonte er af Kalksten, findes der i Nordvest enkelte af Granit, de fleste fra Tiden 1150—1200. En bestemt Type, firesidet Form med rund Udhuling, findes i Hjárnarp, Västra Karup og Båstad, alle i Bjäre Herred. Uden nogen-
somhelst kunsthistorisk Interesse er Båstadfonten (Fig. 2), en firesidet, groft tilhugget Rullestensblok med kedelformet Udhuling, dens eneste Udsmykning er en Minuskelindskrift i Relief paa den ene Side¹⁾.

¹⁾ Tynell: Skånes medeltida dopfuntar, P. 21. (Stockholm 1913—21).

Denne Døbefont svarer i Type ret godt til de ældst kendte, ganske groft tilhuggede Døbefonte, som i ganske enkelte Tilfælde er bevarede i Frankrig, undertiden nedsænkede i Gulvet. Alligevel mener Tynell at kunne datere Båstadsfonten til ca. 1450¹⁾. Som Dateringskriterier benytter han Minuskelindskriften og den Kendsgerning, at Båstad Kirke netop er opført paa denne Tid, og Tynell finder som en nogen-

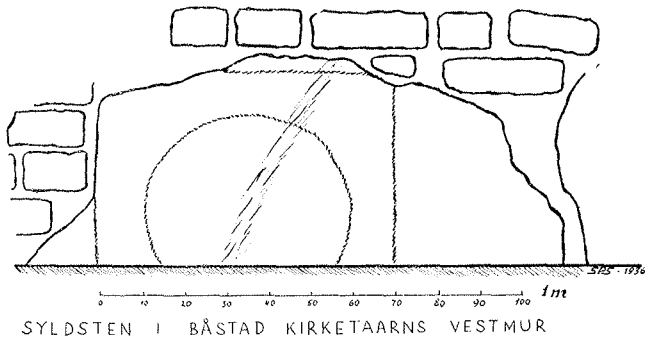


Fig. 3.

lunde generel Regel, at de skånske Fonte er samtidige med Kirkens Opførelse. Herpaa tyder ogsaa, at der i Taarnets Sokkel findes indemuret en paabegyndt Døbefont af akkurat samme Type, (Fig. 3). Det er en firkantet Blok, hvori Stenhuggeren har indhugget Cirklen, hvor Fordybningen skulde udhugges, men da der gennem Blokken gaar en Aare, er den blevet kasseret og sidenhen brugt som Syldsten ved Taar-

1) Tynell: Skånes medeltida dopfuntar, P. 21 og 128-29.

Skælskør Skæppemaal og Døbefonten i Båstad. 53

nets Opførelse, hvad der maa ligge ialtfald nogle Aar senere end selve Kirkens Bygning.

Denne første Båstadsfont minder saa slaaende om Skælskør Skæppemaal, at dersom man ved Sammenligning af Syldstenen i Båstadtaarnet med Kirkens Døbefont erkender, at de repræsenterer henholdsvis en paabegyndt og en groft færdighugget Døbefont, saa maa man atter ved Sammenligning af Båstadsyldstenen med Skælskørs Skæppemaal erkende, at dette ogsaa er en paabegyndt Døbefont. Aarsagen til Kassationen er maaske en Beskadigelse af det ene Hjørne.

Som en Kontraprøve vil det være rimeligt at undersøge den Mulighed, om de to Båstadsfonte kan være Skæppemaal. Man vidste i Middelalderen udmærket Besked med, hvad en Skæppe var, ogsaa matematisk set, den er saa tydeligt, som man kan ønske det, defineret af den lærde Erkebiskop, Anders Sunesøn, i Parafrazen af Skånske Lov:

„Saa ofte som der i Almindelighed tales om en Skæppe, skal der forstaas den, der er cirkelrund og rejser sig retvinklet som en Katete i en Højde af 6 Tommer fra Bunden og har dobbelt saa stort Tværmål til Hypotenusen, maalt med en Stok, som maaler 12 Tommer i Længden, og som overalt hvor den stilles paa Bundens Rand paa det Sted, hvor den staaer i Forbindelse med Kransen, gaar tværs gennem Midten af Skæppen og som med sin øverste Ende rører ved Kransens Overkant paa den direkte mod-

satte Side; paa Grund af dette Maal kaldes denne Skæppe paa Modersmaalet for tolfmynning¹⁾.

Prøver man den Mulighed, at lade „den sjællandske Alen“ være Hypotenusen, bliver Skæppen alt for stor, ca. 38 l i Stedet for 24. Dersom Cirklen skal angive Bunden af Skæppen, den er mere end dobbelt saa stor som Anders Sunesøns Cirkel, 53 cm i Diameter i Stedet for 27, bliver Højden 11,5 cm og Hypotenusen 64,5 cm, hvad der ikke synes at stemme med noget middelalderligt Maal. Af de to Båstadcirkler lader sig endnu vanskeligere udlede noget Maal, da de egentlig er Ellipser, Diameteren varierer. Døbefonten rummer ca. 8 l, hvad der er for lidt til en skånsk Skæppe.

Det skal villigt indrømmes, at Båstadfonten ser paafaldende grov og ukunstnerisk ud til at være Døbefont, navnlig hvis Tynells Datering er rigtig. Af den Grund er der ingen Aarsag til at forkaste den som Skæppemaal, men stillet overfor Anders Sunesøns klare Bestemmelse maa den vige. Det sandsynligste bliver da, at Teorien om Døbefonte holder Stik, der er størrelsesmæssigt intet til Hinder herfor. Tolkningen af Skælskør-Cirklen som Skæppemaal skyldes sikkert blot en Trang til at forklare det, man intet vidste om, og Friis Edvardsen har da taget Sagnet for gode Varer. At Skæppemaal skulde være et Soltegn, som det foreslaas i Trap²⁾ er lidet troligt, det vilde være mærkeligt, om dette hedenske Tegn skulde findes paa to Kirkesyldsten, saa meget mere som disse er omhyggeligt kvaderhugne, hvor-

1) Danmarks gamle Landskabslove I, P. 648. (Kbhvn. 1933).

2) Trap: Danmark III, P. 89.

Skælskør Skæppemaal og Døbefonten i Båstad. 55

ved mulige oprindelige Soltegn sikkert er forsvundne. Dersom det virkelig har været almindeligt at indhugge Skæppemaal i Kirkernes Syldsten, maa flere vel være bevarede; indtil saadanne fremdrages, maa Anders Sunesøns korrekt matematiske Maalbestemmelse staa som den eneste sikre.